

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	K044-40/19-2020 10 беттің 1 беті

**«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ
медицина колледжі**

**«Маркетинг және менеджмент негіздерімен фармацияның ұйымдастыру
экономикасы» пәні бойынша
ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ**

№4 тақырып: «Тауарайналымға, тауарлық үстемелерге сараптама жүргізу және жоспарлау»

Мамандығы: 0306000-«Фармация»

Курсы: 3

Семестрі: 5,6

Құрастырушы: Баркизатова Г.Б.

Шымкент, 2020

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	K044-40/19-2020 10 беттің 2 беті

Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасының мәжілісінде қаралып, бекітілді.

Хаттама № «19» «25» 05 2020 ж.

Каф. мең., фарм.ғ.д., профессор — Шертаева К.Д.

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA АКАДЕМИЯСЫ «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы	K044-40/19-2020
ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	10 беттің 3 беті

1. Сабақтың тақырыбы: Тауарайналымға, тауарлық үстемелерге сараптама жүргізу және жоспарлау

2. Сағат саны: 5 сағат

3. Сабақ түрі: тәжірибелік

4. Сабақтың мақсаты Оқушыларға саяси экономика, макро, микроэкономика, фармацевтикалық экономика туралы түсініктер беру.

— **оқыту:** Фармацевтикалық экономика – шектеулі дәрілік зат ресурстарын қолдану, басқа да дәріхана ассортиментіндегі тауарларды қолдану, басқа да дәріхана ассортиментіндегі тауарларды қолдану және олардың эффективті жұмсалуды қадағалайтын, осы мәселелер аймағын зерттейтін ғылым. Фармацевтикалық экономика мемлекеттің макроэкономикалық жүйесінің құрам бөлігі ретінде қарастырылады, сондықтан да ол жалпы және жеке принциптер қатарымен базаланады.

— **Тәрбиелік:** Оқушылардың фармация мамандығын меңгеруде өз құқықтары мен міндеттерін білуі халыққа фармацевтикалық көмек көрсетуде дұрыс патриоттық сезімін қалыптастыру

— **Дамыту:** тұрғындарды медициналық және дәрілік заттармен қамтамасыз етуде дұрыс патриоттық сезімін қалыптастыру.

5.Оқыту әдісі: Ауызша жауап , Тестілер құрастыру

6.Материалды-техникалық жабдықталуы.

а) техникалық құралдар: компьютерлер,интерактивті тақта,мультимедиялық құрылғы.

ә) көрнекі және дидактикалық құралдар: кестелер, слайдтар, әдістемелік өңдеу

б) оқыту орны: 217 аудитория

7.Әдебиеттер:

Негізгі:

1. Лекциялық материал

2. Қазақстан Республикасы үкіметінің шешімдері

3. Дәрі-дәрмек туралы заң

4. Арыстанов Ж.М. «Фармациялық қызметті ұйымдастыру негіздері» 2012.

ONTUSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	K044-40/19-2020 10 беттің 4 беті

Қосымша:

1. ҚР ДСМ бекіткен бұйрықтар мен нұсқаулар және басқа да нормативті-техникалық құжаттар.

8. Ұйымдастыру кезеңі: 11 мин 6%

- Оқушылардың сабаққа қатысуын тексеру
- Оқушылардың сабаққа дайындығын тексеру
- Сабақтың мақсаты мен міндеті.

9. Оқушылардың өтілген тақырып бойынша білімін тексеру: 27мин 15%

10. Жаңа сабақты түсіндіру: 54мин 30%

11. Оқушылардың өз бетінше атқаратын жұмысы: 63мин 35%

12. Жаңа тақырыпты бекіту: 18мин 10%

13. Сабақты қорытындылау: 3,5мин 2%

14. Үйге тапсырма беру: 3,5мин 2%

АҚПАРАТТЫҚ-ДИДАКТИКАЛЫҚ БЛОК

Тауарлардың босатылу көлемін жоспарлау

Тауарларды босату немесе өткізу көрсеткіші- тұтынушылардың сұранысын қанағаттандырудың экономикалық сипаттамасы болып саналады.

Тауар айналымы үш негізгі бөлімді қамтиды:

Тауарлардың шығыны немесе босатылуы (Б);

Тауарлық қамтамасыз ету (тауарлардың түсімі) (Т);

Тауарлардың қоры (тауарлардың айналымдылығы) (Қб,Қс).

Тауар айналымының көрсетілген барлық бөлімдері өзара тығыз байланысты, олардың арасында баланстық байланыс болады. Аталған байланыстықтар келесі тауарлардың баланстық формуласында көрсетіледі:

$$Қб+Т=Ш+Қс$$

Тауарлардың босатылу көлемі- бөлшек сауда дәріханалық ұйымдарының финанстық тиімділігін қамтамасыз ететін экономикалық көрсеткіш болып саналады. Сондықтан тауарлардың босатылу көлемі рентабельдік, шығындардың деңгейі, тауар айналымы экономикалық көрсеткіштерін есептеуге негіз болады.

Тауарлардың босатылу көлемін жобалаудың әдістемелік негізі

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	K044-40/19-2020 10 беттің 5 беті

Тауарлардың босатылу көлемін жоспарлап жобалауда дәріханалық ұйымышылік мәліметтердің бірінші бухгалтерлік, статистикалық есеп құжаттары және нарық туралы сыртқы ақпараттар қолданылады.

Сыртқы ақпараттық мәліметтерге дәріханалық ұйым орналасқан аймақтың жағдайы, тұрғындар саны, тұрғындар басына шаққандағы дәрілік заттардың тұтынылу көлемі, тұрғындардың табысы, тауарлардың сұранысы мен ұсынысы, баға индексінің динамикасы, инфляция деңгейі туралы ақпараттар жатады.

Тауарлардың жалпы босатылу көлемін жоспарлауда экономикалық, математикалық, статистикалық, экономикалық тиімділік әдістерімен қатар, тауарлардың сатылу тұрғысынан келудегі келесі әдістер қолданылады:

Тауарлардың босатылу көлемінің өткен жылдардағы тенденцияларын есепке алуға негізделген әдіс немесе тауарлардың босатылу көлемінің динамикалық көрсеткіштері әдісі;

Дәрілік заттардың бір тұрғынға шаққандағы босатылу саны мен емдеу мекемелері үшін бөлінген бюджеттік қаржыландарудың мөлшерін көрсететін тауарлардың орташа босатылу мәліметтері негізінде тауарлардың сатылу көлемін есептеу;

Жаңадан ашылып, фармацевтикалық қызметтерін алғаш жүзеге асыратын дәріханалық ұйымдардың тауар айналымы көлемінде тауарлардың босатылу көлемін жобалайды. Аталған жағдайда жаңадан ашылып, жұмысын бастап жатырған дәріханалық ұйым тауарларының босатылу көлемін жоспарлауда жұмыс көлемі сәйкес, бұрыннан жұмыс істейтін дәріханалық ұйымның тауарларын босату көлемін, оның ішінде тұрғындарға және медеу мекемелеріне босатылған тауарларының көлемдерін ескереді. Тауарлардың босатылу көлемінің жобасын анықтауды келесі формула бойынша есептеуге болады:

$Бж = Бт + Бем$, мұнда

Бж-тауарлардың жалпы босатылу көлемінің жобасы;

Бт-тауарлардың тұрғындарға босатылу көлемі;

Бем- тауарлардың емдеу мекемелеріне босатылу көлемі.

Бөлшек сауда тауарайналымын жоспарлау

Бөлшек сауда тауарайналымын жоспарлауда көрсеткіштердің динамикалық әдісі қолданылады. Көрсеткіштердің динамикалық әдісінің мәні- есеп беру

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы	K044-40/19-2020
ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	10 беттің 6 беті

кезеңдеріндегі тауарлардың босатылу көлемінің қалыптасқан өзгерістерінің тенденциясын жоспарлау кезеңінде қолданумен түсіндіріледі.

Тауарлардың тұрғындарға босатылу көлемін жоспарлау барысында жинақталған мәліметтер реттілік тәртіпте динамикалық қатарларда кестелерге жазылады. Көрсеткіштердің белгілі хронологиялық реттілік тәртіпте орналастырылуы динамикалық қатарды түзеді және мәліметтік материалдарды жүйелендіреді. Динамикалық қатардың мәндері көп уақытты қамтыса өседі. Статистикалық теорияда динамикалық қатарлардың бірнеше түрлері болады. Нақты уақыт моментін сипаттайтын көрсеткіштің мәні-моменттік болып аталады. Мысалы тауарайналымының жылдың басындағы және аяғындағы көлемі.

Мысал: Тауарлар қоры динамикасының моменттік қатары

	2009	2010	2011	2012
Дәріханалық ұйымның қаңтардағы тауарлар қоры, млн.теңге	75,0	73,0	72,0	72,0

Белгілі уақыт кезеңінің мәндерін сипаттайтын көрсеткіштер кезеңдік болып аталады. Осыған сәйкес, аталған көрсеткіштерден тұратын динамикалық қатарлар кезеңдік динамикалық қатарларды түзеді.

Мысал: Кезеңдік динамикалық қатар

	2009	2010	2011	2012
Дәріханалық ұйымның қаңтардағы тауарлар қоры, млн.теңге	350,0	400,0	450,0	500,0

Тауарлардың босатылу көлемін бірнеше жылдарда салыстыруда, өлшені бағалары салыстырмалы болуы қажет. Сондықтан баға индексіні білу қарастырылады.

Көтерме сауда тауарайналымын анықтау

Көтерме сауда тауарайналымына әсер ететін негізгі факторларға келесілер жатады:

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA АКАДЕМИАСЫ «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	K044-40/19-2020 10 беттің 7 беті

Емдеу мекемелерінің саны;

Емдеу мекемелеріндегі көйкілер қоры және оның өзгерісі;

Дәрілік препараттар мен медициналық бұйымдарды сатып алуға емдеу профилактикалық мекемелерге бөлінген қаражат мөлшері;

Формулярлар және олардың құндары;

Қосымша қаражаттар.

Көтерме сауда тауарайналымын анықтауда көрсеткіштердің динамикалық әдісі және емдеу- профилактикалық мекемелерге дәрілік заттарды, басқа да фармацевтикалық тауарларды сатып алуға бөлінген қаражаттар мөлгері қолданылады.

Дәріханаға дәрі-дәрмектермен қамтуға бекітілген емдеу- профилактикалық мекемелерге бөлінген қаражаттар көтерме сауда тауарайналымы көлемін құрайды.

Бөлшек сауда және көтерме сауда тауарайналымдары дәрілік заттар мен медициналық бұйымдардың босатылу көлемінің жалпы сомасын құрайды.

Бөлшек сауда және көтерме сауда тауарайналымдарын немесе жалпы жылдық тауарайналымын анықтағаннан кейін, оны таксондарға бөліп жоспарлайды. Тауарлардың босатылу көлемін таксондарға бөліп жоспарлауда өткен кезеңдердегі қалыптасқан қатынастылықтар ескеріледі. Мысалы, дәріхананың орналасуымен, емдеу-профилактикалық мекемелердің қаражаттарын қолдану деңгейімен және дәрілік заттардың сұранысы мен ұсынысына байланысты тауарлардың босатылу көлеміндегі маусымдық ауытқулар ескеріледі.

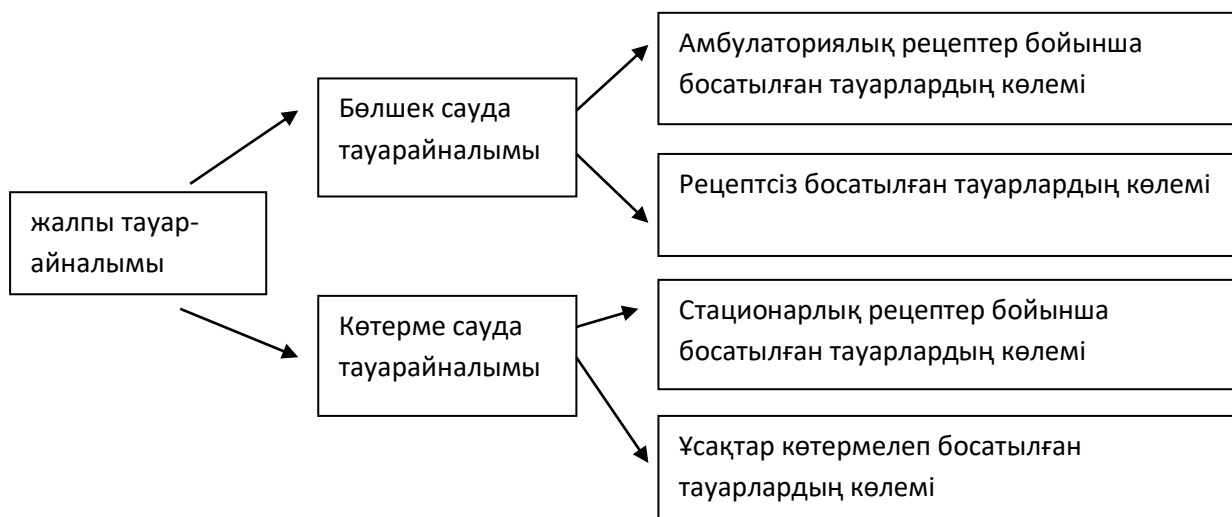
Тауарайналымының жоспарланған көлемін таксондарға бөліп жоспарлаудың әдістемесіне сәйкес, өткен бірнеше жылдарда әр таксонда қалыптасқан бөлшек сауда және көтерме сауда бойынша босатылған тауарлар көлемінің үлес салмақтары жоспарлау кезеңіне қалдырылады.

Қажеттілігіне қарай тауарлардың босатылу көлемін әр айға анықтап жобалауға болады.

Майда бөлшек сауда жүйелеріндегі тауарлардың босатылу көлемі жоғарыда көрсетілген дәріханалардың тауарайналымын жоспарлау тәртібіне сәйкес жобаланады.

Тауарлардың босатылу көлемін құрамды бөліктері бойынша жоспарлау әдістемесі

Жалпы тауарайналымының, тауарларды бөлшек сауда және көтерме сауда арқылы босату көлемдерінің сатылу тәсіліне байланысты құрамды бөліктерг бөлінуін келесі схема түрінде қарастыруғ болады (1-сурет):

(1-сурет). Дәрiханадағы тауарлардың босатылу көлемінің құрамды бөліктері

Тауарайналымы көлемін құрамды бөліктері бойынша жобалау әдістемесіне сәйкес тауарларды бөлшек сауда және көтерме сауда арқылы босату көлемдерінің ағымдық жылдағы үлес салмақтарын жоспарлау кезеңінде сақтау қарастырылады.

Тауарлардың босатылу көлемінің сапалық көрсеткіштерінің бірі болып, тауарлардың номенклатурасы саналады. Тауарлардың босатылу көлемінің тауарлар топтары бойынша бөліп жобалаудың әдістемесі келесі сатыларды қамтиды:

- өткен 2-3 жылдардағы тауарлардың топтары бойынша нақты босатылу көлемдерін талдау (әр тауарлар тобының %-ын сақтау);
- тауарлардың топтық құрылымының өзгеру тенденцияларын анықтау;
- тауарлардың сұранысы мен ұсынысын ескере отырып тауарлардың топтық құрылымын өзгерту;
- тауарлардың босатылу көлемінің жоспары мен топтық құрылымы негізінде топтық құрылымын жоспарлау.

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA АКАДЕМИЯСЫ «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	K044-40/19-2020 10 беттің 9 беті

БАҚЫЛАУ СҰРАҚТАРЫ

1. Тауарайналымдық басқарудың экономикалық негізі.
2. Тауарайналым. Тауарайналаым мөлшерін әсер ететін факторлар.
3. Босатудың негізгі элементтерін жұмысқа енгізу.
4. Босату көлемінің түрлері көиерме джәне бөлшек сауда
5. Көтермелік және саудалық іскек асыфрудың құрамдық бөлігі.
6. Босату көлемінің мөлшеріне әсер ететін факторлар.
7. Орындалуды түрі ретінде болжамдау және кварталдарға бөлу нұсқауы.

ONTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
Фармация ісін ұйымдастыру және басқару кафедрасы	K044-40/19-2020
ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ	10 беттің 10 беті

ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРҒА АРНАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАР

1 тапсырма

Мына берілген көрсеткіштерді есепке ала отырып, бірнеше жылдардың арасындағы босату көлемінің өсу динамикасын анықтаңыз.

Жылдар	Бөлшек сауданың босатуы		Көтерме сауданың босатуы		Жалпы босату	
	Сомма	Өсімінің %	Сомма	Өсімінің %	Сомма	Өсімінің %
2002	1.200.000		1.500.000		2.700.000	
2003	1.560.000		2.200.000		3.760.000	
2004	1.950.000		2.900.000		4.850.000	

Өсімінің орта % Бөлшек сауда
Көтерме сауда
Жалпы босатуының көлемі

2 тапсырма

Келесі жылға босату көлемінің өсімінің динамикасын негізделіп, босату көлемінің болжауын жасаңыз.

Босату көлемі	Өсімінің %	Орындалу күтімі
Бөлшек сауданың айналымы Көтерме сауданың айналымы Жалпы сауданың айналымы		

3 тапсырма

Мына берілген көрсеткіштерінді есепке ала отырып жоспарлы жылдың әр кварталға босату көлемінің жоспардың нұсқауын бөліңіз.

Босату түрлері	Жалпы жылдық босату көлемі	Нақтылық босатуы квартал бойынша				Болжауы жылда	Квартал бойынша болжауы
Бөлшек сауда	900.000	300.000	185.000	100.000	315.000		
Көтерме сауда	160.000	400.000	300.000	400.000	500.000		
Жалпы сауда	1.060.000	700.000	85.000	500.000	815.000		